

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

УДК 364.013:368.914-057.86

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15187161>

**Роль професійного пенсійного страхування у забезпеченні добробуту
працівників**

Мельник Станіслав Миколайович

здобувач ступеня доктора філософії,

ПВНЗ «Європейський університет», 03115, бульвар Академіка

Вернадського, 16 в, м. Київ, Україна,

stanislavmelnyk1@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-8516-9917>

Прийнято: 18.03.2025 | Опубліковано: 29.03.2025

***Анотація.** У сучасних умовах значення професійного пенсійного страхування набуває особливої актуальності, оскільки воно є важливою складовою системи соціального захисту працівників та має безпосередній вплив на їхній добробут у післятрудоному періоді. Професійне пенсійне страхування забезпечує стабільність фінансового стану працівників, особливо в умовах змін у державних пенсійних системах. Метою статті є дослідження ролі професійного пенсійного страхування у забезпеченні добробуту працівників, зокрема виявлення його змісту, специфічних рис, а також обґрунтування принципів і форм організації. У процесі дослідження застосовано методи аналізу та синтезу для визначення ключових аспектів професійного пенсійного страхування, метод порівняння для оцінки міжнародного досвіду й вітчизняної практики, а також метод узагальнення для обґрунтування впливу професійного пенсійного страхування на добробут працівників. У результаті проведеного дослідження виокремлено основні складові професійного пенсійного*

страхування, що включають його зміст, специфічні риси та принципи функціонування. З'ясовано, що професійне пенсійне страхування є важливим інструментом, який дозволяє працівникам забезпечити стабільний дохід у пенсійному віці, знижуючи залежність від державних пенсійних систем, що часто є недостатніми для підтримки комфортного рівня життя. У процесі аналізу міжнародного досвіду було встановлено, що країни з розвиненими системами професійного пенсійного страхування мають успішні його форми, які поєднують обов'язкові та добровільні компоненти, що забезпечує гнучкість і доступність для різних категорій працівників. Встановлено важливість інтеграції професійного пенсійного страхування в загальну систему соціального захисту, яка вимагає врахування специфіки економічної ситуації, потреб і можливостей різних сфер і галузей праці, що дозволить забезпечити фінансову стабільність і добробут працівників на довгострокову перспективу.

Ключові слова: соціальний захист, пенсійна система, специфічні умови праці, пенсійний фонд.

The role of occupational pension insurance in ensuring the well-being of employees

Stanislav Melnyk

Postgraduate Student,

PHEE "European University", 21022, 16 v Academician Vernadsky

Boulevard, Kyiv, Ukraine,

stanislavmelnyk1@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-8516-9917>

Abstract. *In modern conditions, the importance of occupational pension insurance is becoming particularly relevant, since it is an important component of the social protection system of employees and has a direct impact on their well-being in the post-employment period. Occupational pension insurance ensures the stability of*

the financial situation of employees, especially in conditions of changes in state pension systems. The purpose of the article is to study the role of occupational pension insurance in ensuring the well-being of employees, in particular, to identify its content, specific features, as well as to substantiate the principles and forms of organization. In the process of research, methods of analysis and synthesis were used to determine the key aspects of occupational pension insurance, a comparison method to assess international experience and domestic practice, as well as a generalization method to substantiate the impact of occupational pension insurance on the well-being of employees. As a result of the research, the main components of occupational pension insurance were identified, including its content, specific features and principles of operation. It was found that occupational pension insurance is an important tool that allows employees to ensure a stable income in retirement, reducing dependence on state pension systems, which are often insufficient to maintain a comfortable standard of living. In the process of analyzing international experience, it was found that countries with developed occupational pension insurance systems have successful forms of it that combine mandatory and voluntary components, which ensures flexibility and accessibility for different categories of employees. The importance of integrating occupational pension insurance into the general system of social protection, which requires taking into account the specifics of the economic situation, needs and opportunities of different spheres and industries of labor, which will ensure financial stability and well-being of employees in the long term, has been established.

Keywords: *social protection, pension system, specific working conditions, pension fund.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Система пенсійного страхування є ключовим елементом соціальної політики будь-якої держави, адже вона безпосередньо впливає на добробут громадян після завершення їхньої трудової діяльності. В умовах демографічних змін, зростання тривалості життя та

нестабільності державних пенсійних фондів виникає необхідність пошуку альтернативних механізмів формування пенсійних виплат. Одним із таких механізмів є професійне пенсійне страхування, актуальність дослідження якого обумовлена тим, що традиційні солідарні пенсійні системи дедалі більше стикаються з фінансовими труднощами, що вимагає розширення застосування накопичувальних та змішаних моделей пенсійного страхування. У цьому контексті професійне пенсійне страхування може стати важливим інструментом для підвищення рівня соціального захисту та стабільності доходів працівників після виходу на пенсію.

З наукової точки зору проблема професійного пенсійного страхування потребує детального аналізу механізмів його функціонування та оцінки ефективності різних форм у міжнародній і вітчизняній практиці. У практичному вимірі дослідження цього питання є необхідним для розробки державної політики щодо стимулювання розвитку професійних пенсійних фондів, вдосконалення правового регулювання та підвищення фінансової грамотності працівників у сфері пенсійного планування. Відтак вивчення ролі професійного пенсійного страхування у забезпеченні добробуту працівників є важливим як з наукової, так і з практичної точки зору. Це дослідження сприятиме формуванню теоретичного базису стійкої пенсійної системи, яка відповідатиме сучасним економічним викликам та забезпечуватиме гідний рівень життя громадян після завершення трудової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійного пенсійного страхування регулюється як у європейському, так і в українському законодавстві, що забезпечує правові засади його функціонування, розвитку та нагляду за діяльністю відповідних установ. Так, у Європейському Союзі ключовим нормативним актом, що регулює діяльність установ професійного пенсійного забезпечення, є Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/2341 від 14 грудня 2016 року [1], що визначає правові вимоги до їх функціонування та управління, фінансової стійкості та механізмів нагляду. В

Україні питання професійного пенсійного страхування регламентуються Законом України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» [2], який встановлює загальні засади пенсійного страхування в країні, включаючи умови призначення пенсій, формування страхових внесків та механізми фінансування пенсійних виплат, та Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [3], який регулює функціонування недержавних пенсійних фондів, які можуть використовуватися як інструмент для реалізації професійного пенсійного страхування.

Зарубіжні дослідження та публікації з питань професійного пенсійного страхування висвітлюють ключові аспекти його функціонування, регулювання та впливу на добробут працівників. Зокрема, Л. Якобс аналізує професійне пенсійне страхування в контексті страхування від непрацездатності [4]. Д. Макгілл і К. Н. Браун розглядають основи функціонування професійного пенсійного страхування, його фінансування, механізми накопичення та виплати пенсій, а також порівнюють моделі такого страхування у різних країнах [5]. О. С. Мітчелл і Н. Русанов акцентують увагу на нерівності у пенсійному страхуванні та пропонують шляхи підвищення фінансової стійкості пенсійних систем, зокрема через посилення регулювання професійних пенсійних фондів [6]. ОЕСР формулює принципи регулювання професійних пенсійних систем, наголошуючи на необхідності підвищення їх прозорості, ефективного управління активами та забезпечення довгострокової стійкості [7]. Р. Сінха описує фінансові аспекти професійного пенсійного страхування, розкриваючи інструменти управління ризиками та стратегії інвестування пенсійних активів [8]. Ч. Саткліфф оцінює міжнародний досвід фінансування професійних пенсій, порівнюючи різні системи пенсійного забезпечення та визначаючи найкращі практики управління пенсійними фондами [9]. П. Торнтон і Д. Флемінг розглядають питання ефективного управління професійними пенсійними схемами, підкреслюючи значення прозорості, відповідальності та регуляторного нагляду для забезпечення стабільності пенсійних фондів [10]. Х. Ван, Т. Чжан,

Сі Ван і Дж.Чжен вивчають взаємозв'язок між професійним пенсійним страхуванням, соціальною відповідальністю компаній та організаційною стійкістю [11].

Тематика професійного пенсійного страхування є актуальною і для українських науковців. Так, І. Гайдук досліджує перспективи створення професійного недержавного пенсійного фонду для працівників сфери освіти та науки в Україні [12]. О. Орловський розглядає сучасні тенденції реформування пенсійного страхування для окремих категорій працівників, що працюють у шкідливих і небезпечних умовах [13]. О. Пищуліна, О. Коваль і Т. Бурлай вивчають питання розвитку професійного пенсійного страхування як одного з елементів багаторівневої пенсійної системи, що дозволяє забезпечити більш справедливий розподіл пенсійних виплат [14]. О. Чеберяко та В. Бикова аналізують моделі пенсійного страхування, зокрема пенсійне, у світовій практиці та можливості їх адаптації до українських умов [15]. Л. Шалієвська описує значущість професійного пенсійного страхування для зниження навантаження на державний бюджет та підвищення добробуту громадян [16]. О. Ярошенко, С. Прилипко та А. Слюсар здійснюють огляд основних механізмів функціонування пенсійної системи, включаючи професійне пенсійне страхування [17].

Загалом сучасні дослідження підтверджують важливість професійного пенсійного страхування для соціальної та економічної стабільності. Вони вказують на необхідність вдосконалення регулювання, управління ризиками та підвищення рівня фінансової грамотності працівників для забезпечення їхнього добробуту в майбутньому.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи аналіз сучасних наукових досліджень і публікацій, можна виділити кілька ключових невирішених аспектів загальної проблеми функціонування професійного пенсійного страхування. По-перше, хоча вченими загалом описано концепцію професійного пенсійного страхування, проте його специфічні риси,

які виокремлюють його в пенсійній системі, часто залишаються на рівні загальних тверджень. По-друге, дослідники формують загальні принципи, на яких базується пенсійне страхування, однак відсутнє детальне дослідження принципів професійного пенсійного страхування, що можуть мати застосування в різних країнах, зокрема в Україні. По-третє, науковцями добре описані види та моделі пенсійних систем, проте характеристика форм професійного пенсійного страхування вимагає ґрунтовніших досліджень. Відтак потенційний науковий внесок автора полягає в розробці нових теоретичних підходів щодо змісту й специфіки професійного пенсійного страхування, визначенні його принципів і форм організації в умовах сучасних соціально-економічних змін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування ролі професійного пенсійного страхування у забезпеченні добробуту працівників, визначення його змісту та специфічних рис, а також обґрунтування принципів і форм організації з урахуванням сучасних економічних і соціальних умов.

Відповідно до мети сформульовано такі цілі:

- охарактеризувати зміст і специфічні риси професійного пенсійного страхування;
- обґрунтувати принципи професійного пенсійного страхування, які забезпечують його ефективність і стійкість;
- описати форми організації професійного пенсійного страхування в контексті міжнародних практик і національних особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальний захист працівників є одним із ключових чинників стабільного економічного розвитку та забезпечення належного рівня життя населення. В умовах демографічних змін, старіння населення та зростаючих фінансових навантажень на державні пенсійні системи все більшої ваги набуває професійне пенсійне страхування. Останнє є важливим доповненням до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, оскільки дозволяє формувати додаткові пенсійні виплати для

працівників, що працюють у шкідливих або специфічних умовах праці, а також для певних категорій професій. Професійне пенсійне страхування є інструментом, який сприяє не лише фінансовій стабільності пенсіонерів, а й підвищенню мотивації до праці, зниженню соціальних ризиків та підтримці добробуту громадян у післятрудоному періоді. Його успішне функціонування сприяє зменшенню навантаження на бюджет та підвищенню рівня соціального партнерства між роботодавцями, працівниками та державою.

Професійне пенсійне страхування з нашої точки зору є системою накопичувального або розподільного пенсійного страхування, яка формується для працівників окремих професій, галузей або категорій осіб, що працюють у специфічних або шкідливих умовах праці. Воно передбачає додаткові пенсійні виплати, які фінансуються за рахунок внесків роботодавців, працівників або інших суб'єктів, і спрямовані на компенсацію ризиків, пов'язаних із передчасним виходом на пенсію або особливостями професійної діяльності.

Професійне пенсійне страхування має низку специфічних ознак, що вирізняє його у пенсійній системі. Ці особливості обумовлені необхідністю врахування специфіки професійної діяльності та підвищених ризиків для окремих категорій працівників. До таких ознак належать:

1. Орієнтація на окремі професійні групи. Професійне пенсійне страхування створюється для певних категорій працівників, чия діяльність пов'язана з особливими умовами праці, підвищеними професійними ризиками або необхідністю раннього виходу на пенсію. Це можуть бути шахтарі, металурги, медики, військовослужбовці, рятувальники, працівники авіації тощо. Наприклад, у багатьох країнах шахтарі виходять на пенсію раніше через небезпечні умови роботи та ризик професійних захворювань.

2. Додаткове або альтернативне до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Професійне пенсійне страхування може функціонувати як доповнення до державної пенсійної системи або як її альтернатива у певних випадках. Це дозволяє зменшити навантаження на державний бюджет та

забезпечити більш гнучкі механізми пенсійного страхування. Так, у США та Канаді військовослужбовці після завершення служби отримують пенсію з професійного фонду, незалежно від їхнього подальшого працевлаштування.

3. Специфічні джерела фінансування. Фінансове забезпечення професійного пенсійного страхування здійснюється за рахунок внесків роботодавців, працівників і держави (у певних випадках). Зокрема, у країнах ЄС роботодавці часто беруть на себе більшу частку фінансових зобов'язань за програмами професійного пенсійного страхування, що є частиною їхньої соціальної відповідальності.

4. Можливість дострокового виходу на пенсію. Учасники професійного пенсійного страхування можуть виходити на пенсію раніше, ніж встановлений загальнодержавний пенсійний вік, якщо їхня професія передбачає високі фізичні або психологічні навантаження. Як-от, у скандинавських країнах моряки мають можливість скористатися професійним пенсійним страхуванням і отримати виплати раніше, ніж інші категорії працівників.

5. Індивідуалізовані умови виплат. Розмір і механізм виплат можуть залежати від професійного стажу, умов праці, характеру роботи та внесків до пенсійного фонду. Наприклад, у Німеччині професійні пенсійні програми передбачають різні моделі виплат, зокрема одноразові, періодичні або довічні виплати залежно від вибору працівника.

6. Взаємозв'язок із соціальним партнерством. Професійне пенсійне страхування часто реалізується в межах колективних угод між роботодавцями, профспілками та державними регуляторами. Зокрема, у Франції великі підприємства укладають угоди з працівниками щодо формування професійних пенсійних фондів, що дозволяє забезпечити стабільність пенсійних виплат.

7. Гнучкість та можливість додаткового накопичення. учасники професійного пенсійного страхування можуть мати можливість самостійно здійснювати додаткові внески для збільшення майбутньої пенсії. Так, у Великобританії працівники можуть обирати варіант додаткових відрахувань у

корпоративні пенсійні фонди, що дозволяє їм отримати вищі пенсійні виплати в майбутньому.

Маючи специфічні риси, професійне пенсійне страхування є важливим інструментом соціального захисту працівників у специфічних галузях. Воно забезпечує не лише фінансову підтримку після завершення трудової діяльності, а й стимулює соціальну відповідальність роботодавців, сприяє розвитку соціального партнерства та адаптації пенсійних систем до професійних ризиків.

Професійне пенсійне страхування базується на принципах, тобто основоположних засадах, які визначають організацію, функціонування та регулювання пенсійного страхування для окремих категорій працівників, зайнятих у специфічних або небезпечних видах діяльності, що нами узагальнено та відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Принципи професійного пенсійного страхування

№	Принцип	Характеристика
1	Обов'язковість	Учасники певних професійних категорій зобов'язані сплачувати внески до фонду.
2	Цільове використання коштів	Акумуляовані кошти спрямовуються виключно на виплату пенсійних виплат учасникам.
3	Страхова солідарність	Фінансування пенсійного забезпечення здійснюється через внески роботодавців або працівників.
4	Накопичувальний характер	Виплати базуються на накопичених внесках та інвестиційному доході.
5	Гарантованість виплат	Пенсійні виплати забезпечуються відповідно до встановлених норм, незалежно від змін у фінансовому стані роботодавця.
6	Державний контроль та регулювання	Функціонування професійних пенсійних фондів контролюється державними органами.
7	Доступність та прозорість	Учасники мають право отримувати інформацію про свої внески, накопичення та майбутні виплати.
8	Мінімізація ризиків	Використовуються механізми диверсифікації інвестицій та страхування пенсійних зобов'язань.
9	Захист прав учасників	Законодавство гарантує збереження пенсійних накопичень та їх цільове використання.
10	Мобільність пенсійних прав	При зміні роботи або сфери діяльності можливе переведення накопичених коштів до іншого фонду.

Джерело: складено авторами на основі аналізу [7, с.19; 18, с.35]

Загалом принципи професійного пенсійного страхування слугують орієнтирами для формування законодавчих норм, управління пенсійними фондами та забезпечення соціальної справедливості у розподілі пенсійних виплат. Ці принципи встановлюють обов'язковість участі, механізми фінансування, прозорість розподілу коштів, гарантії виплат та контроль з боку держави. Вони спрямовані на забезпечення фінансової стійкості системи професійного пенсійного страхування, захист прав застрахованих осіб та збереження їхнього добробуту після завершення професійної діяльності.

Професійне пенсійне страхування може існувати в різних організаційних формах залежно від країни, особливостей трудового законодавства та економічних умов. Основними критеріями поділу є рівень обов'язковості, джерела фінансування та механізм нарахування виплат.

Однією з ключових форм професійного пенсійного страхування є обов'язкове професійне пенсійне страхування, яке запроваджується на рівні держави для певних категорій працівників, що виконують роботу у важких, шкідливих або небезпечних умовах. Державне регулювання визначає порядок формування таких пенсій, а основним джерелом фінансування є обов'язкові внески роботодавців. У деяких країнах, зокрема у Франції та Німеччині, до таких систем залучаються і державні субсидії, що гарантують стабільність виплат.

Іншим поширеним варіантом є добровільне професійне пенсійне страхування, яке ініціюють роботодавці або галузеві об'єднання для створення додаткових пенсійних накопичень для своїх працівників. У цьому випадку страхування може здійснюватися через корпоративні пенсійні фонди або спеціальні програми страхових компаній. Наприклад, у США діє популярна схема 401(k), де працівники можуть робити добровільні внески, які доповнюються внесками роботодавця. Це дозволяє працівникам накопичувати значні кошти до виходу на пенсію.

У деяких країнах існує змішане професійне пенсійне страхування, яке поєднує елементи обов'язкової та добровільної систем. Це означає, що

роботодавці зобов'язані здійснювати певні мінімальні внески, однак працівники можуть самостійно збільшувати свої майбутні пенсійні виплати шляхом додаткових відрахувань. Така модель характерна для Швеції та Нідерландів, де система професійних пенсійних фондів підтримується державою та контролюється профспілками й роботодавцями [19, с.132-133].

Ще одним важливим варіантом професійного пенсійного страхування є пенсійні програми з визначеними внесками. Вони базуються на накопичувальному принципі, коли розмір майбутньої пенсії залежить від суми внесків та результатів їхнього інвестування. Працівники та роботодавці регулярно сплачують внески, які інвестуються у фінансові активи, а розмір пенсійної виплати визначається з урахуванням дохідності таких інвестицій.

На противагу цьому діє система пенсійних програм з визначеними виплатами, у якій розмір пенсії зафіксований заздалегідь і залежить від стажу роботи, заробітної плати та інших факторів. У такій системі ризики фінансування переважно несе роботодавець або держава, що робить її більш стабільною, але водночас складнішою для підтримки в умовах економічних криз. Наприклад, у США державні службовці та військові отримують пенсію за цією моделлю, яка гарантує виплати незалежно від стану фінансових ринків [20, с.89].

Особливою формою є галузеві пенсійні фонди, які створюються для працівників конкретних сфер діяльності, наприклад, будівництва, медицини або транспорту. У таких фондах акумулюються внески від усіх компаній галузі, що забезпечує стабільність і можливість отримання пенсії незалежно від зміни місця роботи. Такі механізми діють у країнах ЄС, зокрема в Німеччині та Нідерландах.

Нарешті, значну роль у сучасній системі професійного пенсійного страхування відіграють приватні пенсійні програми, які працівники можуть оформлювати через страхові компанії або фінансові установи. Такі програми дають змогу особам самостійно планувати свої майбутні доходи після виходу на пенсію, доповнюючи державні чи корпоративні пенсійні виплати. Це характерно

для Канади та Австралії, де пенсійні накопичення є одним із ключових елементів фінансової безпеки громадян.

Таким чином, професійне пенсійне страхування може мати різні форми, що відповідають специфіці економіки та ринку праці кожної країни. Вибір конкретного механізму залежить від балансу між інтересами держави, роботодавців та працівників, а також від можливостей фінансового забезпечення пенсійних систем.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило важливість професійного пенсійного страхування як одного з інструментів соціального захисту, який гарантує працівникам фінансову стабільність після завершення трудової діяльності. Визначено, що професійне пенсійне страхування сприяє покращенню якості життя пенсіонерів, забезпечуючи їх належним рівнем доходу. Виокремлення особливих рис професійного пенсійного страхування дало можливість стверджувати, що його функціонування забезпечує індивідуальні потреби працівників залежно від їхньої сфери діяльності та враховує специфіку умов праці та пов'язаних із ними ризиків, що дозволяє створювати справедливі умови для кожної категорії працівників, з урахуванням їхніх потреб та професійних особливостей. Аргументовано принципи професійного пенсійного страхування, які відіграють ключову роль у забезпеченні його ефективності та стійкості, а також дозволяють йому залишатися справедливим та стабільним, що є важливим для довіри до пенсійної системи з боку працівників. Акцентовано увагу на формах організації професійного пенсійного страхування, які уможливають врахування змінюваних умов ринку праці та економіки, що, в свою чергу, покращує ефективність пенсійних програм для різних професій.

Попри досягнуті результати, подальші дослідження мають бути спрямовані на інтеграцію професійного пенсійного страхування в систему соціального захисту України на основі порівняльного аналізу міжнародних практик, що дозволить виробити рекомендації для оптимізації національного законодавства в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/2341 від 14.12.2016 р. про діяльність установ професійного пенсійного забезпечення (УППЗ) та нагляд за ними (нова редакція). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/direktiva-es-20162341.pdf>.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. №1058-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.
3. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. №1057-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>.
4. Jacobs L. Occupations, retirement, and the value of disability insurance. *Journal of Public Economics*. 2023. Vol. 25. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2023.104976>.
5. McGill D., Brown K. N. *Fundamentals of Private Pensions*. 9th ed. Oxford : Oxford University Press, 2010. 818 p.
6. Mitchell O. S., Roussanov N. *Reducing Retirement Inequality: Building Wealth and Old-Age Resilience*. Oxford : Oxford University Press, 2024. 358 p.
7. OECD. *OECD Principles of Occupational Pension Regulation: Methodology for Assessment and Implementation*. Paris : OECD Publishing, 2010. 133 p.
8. Sinha R. *Pension Finance and Management*. Toronto : eCampusOntario, 2018. 126 p.
9. Sutcliffe Ch. *Finance and Occupational Pensions: Theories and International Evidence*. London : Palgrave Macmillan London, 2016. 317 p.
10. Thornton P., Fleming D. *Good Governance for Pension Schemes*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 310 p.
11. Wang H., Zhang T., Wang Xi, Zheng J. Relationship between Occupational Pension, Corporate Social Responsibility (CSR), and Organizational Resilience: A Study on Listed Chinese Companies. *Risks*. 2024. Vol. 12(4). No. 65. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/about>

<https://doi.org/10.3390/risks12040065>.

12. Гайдук І. С. Перспективи створення професійного недержавного пенсійного фонду для працівників сфери освіти та науки в Україні. *Освітня аналітика України*. 2020. №1 (8). С. 50-61.

13. Орловський О. Правова природа модернізації пенсійного забезпечення за віком на пільгових умовах. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №5. С. 102-106.

14. Пищуліна О., Коваль О., Бурлай Т. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні: світовий досвід та українські реалії. Київ : Центр Разумкова; Видавництво «Заповіт», 2017. 456 с.

15. Чеберяко О., Бикова В. Моделі пенсійного забезпечення: зарубіжна та вітчизняна практика. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2020. №5 (220). С. 43-51.

16. Шалієвська Л. І. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави : монографія. Львів : «Растр-7», 2020. 196 с.

17. Ярошенко О. М., Прилипко С. М., Слюсар А. М. Пенсійне забезпечення : підручник. Харків : Право, 2017. 308 с.

18. Сокурєнко О. А. Основні принципи пенсійного забезпечення в Україні/ *Наукові записки ЦДПУ. Серія: Право*. 2020. Вип. 8. С. 33-36.

19. Можечук Л. В. Зарубіжний досвід пенсійного забезпечення працівників освіти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. №2 (111). С. 130-137.

20. Зеленко Н., Зеленко В. Пенсійне забезпечення військовослужбовців у США: уроки для України. *Галицький економічний вісник*. 2023. №1 (80). С. 86-91.